

De Eerste Wereldoorlog van Ernest Hemingway

Arko Oderwald en Abel Thijs

Aan het begin van de eerste wereldoorlog was een aantal landen, waaronder Italië, neutraal. Italië had echter een al lang levend grensconflict met Oostenrijk over Trentino, de omgeving van Triëst en delen van Kroatië. Toen de onderhandelingen daarover mislukten, besloot het Italiaanse parlement op 20 mei 1915, nu 100 jaar geleden, Oostenrijk de oorlog te verklaren. Deze oorlog werd grofweg op twee fronten uitgevochten. Het ene front lag in Trentino, ten noordwesten van Venetië, het andere front lag rond de rivier de Isonzo, ten noordoosten van Venetië. Net zoals in Vlaanderen en Frankrijk speelde deze oorlog zich veelal af in loopgraven. Deze loopgraven bevonden zich het grootste gedeelte van de oorlog in bergachtig terrein. Tot op de hoogste bergen stond er geschut. Net zoals aan het Westfront waren er vele aanvallen, en was de progressie vrijwel nihil. Alleen al bij de Isonzo zijn er tussen mei 1915 en september 1917 elf Italiaanse aanvallen geweest zonder dat er veel terreinwinst werd geboekt. En net zoals in Vlaanderen en Frankrijk vielen er vele doden en gewonden. Naar schatting waren er 1,3 miljoen Italiaanse en 650.000 Oostenrijkse/Hongaarse/Duitse doden en ernstig gewonden. En dan zijn er nog 600.000 burgers omgekomen. Veel van de Italiaanse soldaten zijn bijgezet in een enorm monument, het Sacrario di Redipuglia bij Gorizia, opgericht door Mussolini. In 1918 vielen er overigens ook erg veel doden aan de Oostenrijks-Hongaars-Duitse zijde door malaria, dysenterie en Spaanse griep, mede doordat de algemene omstandigheden aan het Isonzo-front drastisch waren verslechterd.

In oktober 1917 ging Oostenrijk, gesteund door de Duitse manschappen die aan het Russische front niet meer nodig waren, voor het eerst bij de Isonzo in de tegenaanval. In korte tijd bereikten zij, mede door het gebruik van gas, de laagvlakten, een moerassig gebied met vele rivieren. De

bedoeling was door te stoten naar Venetië. Maar bij de rivier de Piave bleef het offensief, op ongeveer 25 kilometer van Venetië, letterlijk en figuurlijk in de modder steken. De opmars was zo snel gegaan dat de aanvoerlijnen voor vrijwel alles te lang werden en de eerder genoemde infectieziekten samen met ondervoeding (in één regiment was het gemiddelde lichaamsgewicht van een soldaat slechts 50 kg) en slechte hygiëne hun tol eisten.

Daar aan de Piave, op 8 juli 1918, om precies te zijn bij Fossalta, fietste een jonge Amerikaanse vrijwilliger in het Italiaanse leger met chocola en sigaretten voor de soldaten op de westelijke oever. Hij had zich net te goed gedaan aan een maaltijd in de kantine van het zesde Italiaanse leger. Ernest Hemingway zou op 21 juli 19 worden, maar die verjaardag zou hij niet aan de Piave, maar in Milaan vieren. Uit een brief van 22 juni blijkt dat hij de oorlog vooral als een erg spannend jongensboek ervaart. Hij is dan precies 1 week aan de Piave. Twee weken later, op 8 juli, wordt hij geraakt door een mortiergranaat en een kogel uit een machinegeweer. Hij wordt met 227 wonden van de granaat eerst naar een veldhospitaal en daarna naar Milaan overgebracht om daar te herstellen. Toen Hemingway op 18 oktober in Bassano della Grappa aan het front terugkeerde en zich bij zijn vriend John Dos Passos voegde, moest hij na een week, op 24 oktober wegens geelzucht (ook een ziekte die onder slechte hygiënische omstandigheden epidemisch optreedt) al weer terug naar Milaan. Juist op die dag begonnen de Italianen hun tegenoffensief die hen in zeer korte tijd weer terug aan de Isonzo brachten. Op 4 november 1918 was de oorlog voorbij. Maar de drie weken aan het front waren genoeg om zijn roman *A Farewell to Arms* te schrijven, die 11 jaar later in 1929 verscheen.

In *A Farewell to Arms* is Frederic Henry een Amerikaanse tweede luitenant in het Italiaanse

leger. Hij is ambulancechauffeur en is gelegerd in Gorizia, thans gelegen aan de Italiaans – Sloveense grens (Sloveens: Nova Gorica). Hij leert er Catherine kennen, evenals hij vrijwillig werkend als verpleegkundige. Ze worden verliefd op elkaar. Dan wordt hij getroffen door een granaat en vervoerd naar het speciaal voor Amerikaanse vrijwilligers ingerichte ziekenhuis in Milaan. Catherine reist hem na, verpleegt hem en houdt hem 's nachts warm. In het echt werd Hemingway overigens verliefd op Agnes von Kurowsky, die 8 jaar ouder was dan hij en hem afwees. Catherine wordt daarentegen zwanger van Frederic. Uiteindelijk moet Frederic weer terug naar Gorizia, net op het moment dat de Oostenrijkers hun grote offensief inzetten. Frederic wordt gedwongen in grote wanorde te vluchten. Hij schiet daarbij op medesoldaten die niet solidair zijn en meehelpen. Een van zijn ondergeschikten schiet zelfs op Henry's bevel een soldaat dood. Frederic haalt met veel moeite Udine en komt dan aan de Tagliamento, een brede en in het boek snelstromende rivier. Daar wordt hij opgewacht door de Italiaanse militaire politie die iedere officier doodschiet die gevlucht is. De Italianen hadden het militaire adagium dat vluchten alleen goed is als je de vijand tegemoet vlucht. Frederic springt in de rivier om te ontsnappen aan zo'n kogel. In de rivier stroomafwaarts drijvend komt hij tot inzicht:

De woede werd in de rivier weggespoeld, samen met mijn verplichtingen. Het was niet meer mijn show.

Hij vlucht naar Milaan, terug naar Catharine. Die is echter in Stresa aan het Lago Maggiore. Frederic gaat ook daar naar toe en neemt een kamer in het zeer luxueuze Grand Hotel des Iles Boromées. Catherine voegt zich bij hem en samen vluchten ze 's nachts in regen en wind per roeiboot naar Zwitserland, toch een goede 35 kilometer. Ze komen in Brissago aan land. Ze reizen door naar een dorp boven Montreux. Daar krijgt Catherine haar kind, maar het kind wordt doodgeboren. Even later sterft Catherine aan een post-partumbloeding en blijft Frederic alleen achter.

A Farewell to Arms groeide uit tot een belangrijke kritische roman over de eerste wereldoorlog. Hemingway had wel zorgen over de uniciteit, want iets eerder kwamen soortgelijke boeken als *Im Westen nichts neues* van Remarque en *Sergeant Grischa* van Zweig uit. Hemingway was ook kritisch over de Italiaanse strategie en uitvoering daarvan en dat zorgde vanwege Mussolini ervoor dat het boek pas na de tweede wereldoorlog in Italië verkrijgbaar was.

Heden ten dage is de status van *A Farewell to Arms* vrijwel onbetwist. Zo kom je Hemingway in samenhang met de roman overal tegen, ook op plaatsen waar hij toen nooit is geweest. In

Museum van de eerste wereldoorlog in Kobarid, Slovenië. Foto: Arko Oderwald

het oosten van Italië en in Slovenië zijn nog veel overblijfselen van deze oorlog. In het museum over de eerste wereldoorlog in Kobarid (Caporetto in het Italiaans) in Slovenië, aan de Isonzo, hangt er een enorme foto van hem als je binnenkomt, samen met fotokopieën van het originele manuscript. In het stadje zelf is er een Hemingway Bed and Breakfast, hoewel Hemingway hier toen nooit geweest is, net zoals in Gorizia en aan de Tagliamento, die erg ondiep is en niet snel stroomt. In Fossalta aan de Piave, waar Hemingway wel was en gewond raakte, maar dat weer niet in het boek voorkomt, is een Hemingway-wandelroute uitgezet. Er is tevens een Hemingway motor- en mountainbiketrail.

Hemingway wandelroute, rivier de Piave, Italië.
Foto: Arko Oderwald

In de roman *Over de rivier en onder de bomen*, uit 1950, laat Hemingway de hoofdpersoon, een kolonel in het Amerikaanse leger, terugkeren naar deze plek waar hij zo bloedig slag heeft geleverd en blijvend gewond is geraakt. Deze kolonel begraaft daar op de plek waar hij zijn verwonding heeft opgelopen zijn ontlasting, samen met geld als herdenking, iets wat Hemingway zelf ook gedaan schijnt te hebben.

Zo is het prachtig, dacht hij. Er zit stront,

geld, bloed in; kijk dat gras eens groeien; en het ijzer zit in de aarde samen met Gino's been, Randolph's beide benen en mijn rechter knieschijf. Het is een buitengewoon monument.

Michael Palin maakte in 1999 een documentaire over Hemingway waarin hij de bewuste plek niet kon vinden. Hij begroef daarom zelf aan de Piave zijn exemplaar van *A Farewell to Arms*, waarvan wij de exacte locatie niet hebben kunnen vaststellen. De echte Hemingway wordt ook nog geëerd in Bassano della Grappa in een privémuseum over de eerste wereldoorlog in het huis waar hij een week verbleef. En in het centrum van Milaan hangt een plaque aan de muur van het huis waar toen het Amerikaanse ziekenhuis was.

Hier werd Hemingway verpleegd in Milaan. Foto: Arko Oderwald

Op de route van de roman heeft het Grand Hotel des Iles Boromées in Stresa nu een Ernest Hemingway suite van 240 m² (exclusief terras) met vier badkamers. De roeiboot is echter niet te vinden en het spoor loopt geheel dood in Zwitserland. Nergens in Brissago is te vinden waar Frederic aan land moet zijn gekomen.

Hemingway heeft dus weliswaar een eigen ervaring gebruikt voor zijn roman, maar dat was behoudens zijn verwonding niet zijn oorlogservaring, want die had hij eigenlijk niet. De beschreven oorlogservaring in de roman was fictie, waarin de tien jaar oudere Hemingway uitdrukt wat hij graag had willen doen, maar nooit gedaan heeft. Ergens in het begin van de roman legt Frederic aan de aalmoezenier uit waarom hij niet zoals beloofd bij de familie van

Hotel des Iles Boromées in Stresa, Italië. Foto: Arko Oderwald

de aalmoezenier op bezoek was geweest.

Ik legde in dronkemanstaal uit hoe we nooit de dingen deden die we eigenlijk wilden doen; die dingen deden we nooit

Er zijn meer romans die zijn ontstaan uit iets wat niet gedaan is. Zo vertrok Thomas Mann zowel uit Venetië vanwege de cholera als uit Davos vanwege het verstikkende klimaat in het sanatorium, maar schreef hij vervolgens een verhaal over iemand die niet vertrok. Maar het is ook een citaat dat als autobiografisch voor het leven van Ernest Hemingway mag gelden. Het stoere imago dat hij kreeg door zijn romans kwam niet helemaal overeen met zijn eigen biografische werkelijkheid, waarin hij veel minder heldendaden in de oorlog, als stierenvechter, als bokser, als groot wild jager en als man, zoon en vader op zijn conto kon schrijven. Op het moment dat de roman verscheen was hij door zijn schuld pijnlijk gescheiden van zijn eerste vrouw en kind en kreeg zijn tweede vrouw op moeizame wijze via een keizersnee haar eerste kind. Zijn vader, die dokter was, had zichzelf net met een pistoolschot van het leven beroofd. En Hemingway dronk meer dan goed

voor hem was. Ook deze ervaringen zijn op een veel minder prominente wijze in de roman terecht gekomen. Zo zit er in de roman een duidelijke mening vervat over wat volgens Hemingway een goede dokter is. Dit naar aanleiding van zijn eigen ervaringen met de keizersnede van zijn vrouw en de dood van zijn vader.

Als Frederic in Milaan is binnengebracht komen er drie dokters aan zijn bed.

Het is mij opgevallen dat dokters die in de uitoefening van hun beroep tekort schieten de neiging vertonen elkaars gezelschap en steun te zoeken door middel van consultaties.

Een dokter die een blinde darm er niet behoorlijk uit kan halen zal je een dokter aanbevelen die er niet toe in staat is je amandelen met goed gevolg weg te nemen. Dit waren drie zulke dokters.

Zij zeggen vervolgens dat hij een half jaar geduld moet hebben en dan pas geopereerd kan worden. Frederic vraagt om een second opinion en dan verschijnt de flamboyante dokter Valentini. Deze onderzoekt hem en wil meteen opereren.

‘Wilt U een borrel dokter Valentini?’
‘Een borrel? En of. Wel tien. Waar staat de fles?’
‘In de kast. Juffrouw Barkley zal hem pakken’
‘Proost. Op uw gezondheid, juffrouw. Wat een mooi meisje. Ik zal je betere cognac brengen.’ Hij veegde zijn snor af.
‘Wanneer denkt U dat ik geopereerd kan worden?’
‘Morgenochtend. Niet eerder.’

Een goede dokter twijfelt niet, hakt knopen door, is aardig en drinkt gezellig mee. Allemaal eigenschappen die zijn vader niet bezat. Hemingway wees dan ook vriendelijk de hulp van zijn vader af bij de geboorte van zijn tweede zoon. Hij vond zijn vader een lafaard, hetgeen in retrospectief, gezien zijn eigen zelfmoord, op zijn minst opvallend is. In de roman is de chirurg Rinaldi, chirurg aan het front, het prototype van zo’n dokter die Frederic niet mist als zijn vrouw aan het bevallen is. Op deze wijze verwerkte Hemingway ook zijn recente trauma’s met dokters in zijn roman.

Doen al deze openlijke, verborgen en afwezige autobiografische elementen in *A Farewell to Arms* nu afbreuk aan de boodschap van de roman? Natuurlijk niet. Ook Thomas Mann bleek met *De Toverberg* de spijker op zijn kop te hebben geslagen wat betreft de dagelijkse gang van zaken in het sanatorium. Dit ondanks de protesten die al snel verschenen van de kant van medici. Zo blijft ook de boodschap van *A Farewell to Arms* makkelijk overeind, zeker als je de getuigenissen van de veelal totaal zinloze slachtingen ziet en hoort. Op de feitelijke weergave van wat er aan dit front is gebeurd valt ook vrijwel niets af te dingen en zijn analyses van de gevolgde Italiaanse strategie worden overtuigend gesteund door veel wetenschappers. De roman is avant la lettre een krachtige oproep voor de eenheid van Europa, nu prachtig geïllustreerd door het feit dat je zonder zichtbare grenzen tussen Italië en Slovenië reist. En voor wie nog niet overtuigd is: bezoek het imposante Sacro di San Vittorino, dat er geheel verlaten en verloren bijligt. Ook al is het geboren uit dezelfde megalomane en nationalistische gedachte als het centraal station van Milaan, toch blijkt het ook te kunnen dienen als een krachtige oproep om de wapens vaarwel te zeggen.

Dit artikel werd mede mogelijk gemaakt door het Fonds voor bijzondere journalistieke projecten en het Lira Auteursfonds.

Eerder gepubliceerd in: Arko Oderwald, Koos Neuvel en Abel Thijs: Het laatste woord, Utrecht: De Tijdstroom, 2015.